

२०४७ पर्यंत विकसित भारत निर्माण करण्यात कुक्कुटपालन व्यवसायाचे योगदान

डॉ. आशुतोष आबासाहेब देशमुख

संशोधन मार्गदर्शक

सिंहगड टेक्निकल एज्युकेशन सोसायटी, निवृत्ती बाबाजी

नवले कॉलेज ऑफ कॉमर्स अँड सायन्स, लोणावळा,

तालुका- मावळ, जिल्हा-पुणे

drashudesh@gmail.com

श्री. महेश दत्तात्रय गावडे

संशोधक विद्यार्थी

श्री शाहू मंदिर महाविद्यालय पर्वती, पुणे

gawademd89@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19397173>

गोषवारा:

कुक्कुटपालन हे विशेषतः ग्रामीण आणि अविकसित भागात आर्थिक समृद्धी वाढवण्याचा एक मार्ग आहे. या संशोधन पेपरमध्ये भारतातील आर्थिक परिवर्तन घडवून आणण्यात आणि सर्वसमावेशक वाढीला चालना देण्यात कुक्कुटपालनाची भूमिका स्पष्ट केली आहे. २०४७ पर्यंत विकसित राष्ट्र किंवा " विकसित भारत" बनण्याच्या भारताच्या ध्येयात कुक्कुटपालन उद्योग कसा हातभार लावू शकतो याचे परीक्षण केले आहे. हे संशोधन कुक्कुटपालनाचे आर्थिक फायदे अधोरेखित करते, ज्यामध्ये रोजगार निर्मिती आणि सुधारित उपजीविका समाविष्ट आहे, विशेषतः ग्रामीण भागात डेटा विश्लेषण आणि केस स्टडीजद्वारे, या पेपरमध्ये भारतासाठी अधिक समृद्ध आणि निष्पक्ष भविष्य घडवण्यात कुक्कुटपालन कशी महत्त्वाची भूमिका बजावू शकते यावर भर देण्यात आला आहे. शेवटी, हा पेपर स्पष्ट करतो की कुक्कुटपालन हा केवळ एक व्यवसाय नाही तर भारताच्या विकास धोरणाचा एक आवश्यक भाग आहे, जो २०४७ पर्यंत सर्व नागरिकांसाठी अधिक समावेशक, समृद्ध आणि निष्पक्ष भविष्य निर्माण करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावेल.

कीवर्ड: आर्थिक परिवर्तन, कुक्कुटपालन, विकसित भारत, शाश्वत विकास, धोरण सुधारणा, आर्थिक समृद्धी, कृषी वाढ, २०४७ व्हिजन

प्रस्तावना:

२०४७ पर्यंत भारत विकसित राष्ट्र किंवा विकसित भारत बनण्याच्या प्रवासात आहे. हे ध्येय साध्य करण्यासाठी, आपल्याला आर्थिक वाढ आणि समावेशकतेवर लक्ष केंद्रित करणाऱ्या विविध धोरणांची आवश्यकता आहे. या परिवर्तनातील एक महत्त्वाचे क्षेत्र म्हणजे कुक्कुटपालन हे होय. भारताच्या आर्थिक विकासात आणि सर्वसमावेशक वाढीमध्ये कुक्कुटपालन कसे महत्त्वपूर्ण योगदान देऊ शकते याचे परीक्षण या पेपरमध्ये केले आहे.

कुक्कुटपालन हा शेतीचा एक महत्त्वाचा भाग आहे आणि ग्रामीण विकासात मोठी भूमिका बजावतो. यामुळे रोजगार निर्माण होतात, गरिबी कमी होते आणि अन्न सुरक्षा सुधारते. कुक्कुटपालन उत्पादनांच्या सर्वात मोठ्या उत्पादकांपैकी एक म्हणून, भारताला या क्षेत्राचा मोठा फायदा होऊ शकतो. कुक्कुटपालनातील आधुनिक पद्धती आणि

शाश्वत दृष्टिकोन आर्थिक वाढीला कसे चालना देऊ शकतात, ग्रामीण समुदायांना कसे आधार देऊ शकतात आणि शहरी आणि ग्रामीण विकासाला कसे जोडू शकतात याचा शोध या पेपरमध्ये घेतला आहे. याव्यतिरिक्त, कुक्कुटपालन हे उपेक्षित गटांना, विशेषतः महिलांना व्यवसायाच्या संधी आणि आर्थिक स्वातंत्र्य प्रदान करून कसे सक्षम करते याचा अभ्यास केला आहे. डेटा आणि केस स्टडीजचे विश्लेषण करून, हे संशोधन कुक्कुटपालन क्षेत्रातील आव्हाने आणि संधी ओळखते आणि त्याची क्षमता वाढवण्यासाठी व्यावहारिक उपाय सुचवते.

या संशोधन पेपरमध्ये कुक्कुटपालनामुळे होणाऱ्या आर्थिक परिवर्तनाचा आणि २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" चे स्वप्न साध्य करण्यासाठी भारताला चालना देण्याच्या त्याच्या क्षमतेचा सखोल अभ्यास केला आहे. रोजगार निर्मिती, ग्रामीण विकास, दारिद्र्य निर्मूलन आणि प्रादेशिक आर्थिक असमानतेमध्ये उद्योगाच्या योगदानाचे तपशीलवार विश्लेषण करून, हे संशोधन भारताच्या व्यापक आर्थिक विकास चौकटीचा एक धोरणात्मक घटक म्हणून कुक्कुटपालन कसे वापरता येईल यावर प्रकाश टाकण्यात आला आहे. सर्वसमावेशक वाढीवर लक्ष केंद्रित करून, या पेपरचा उद्देश उपेक्षित समुदायांना प्रगत करण्यासाठी, महिलांना सक्षम करण्यासाठी आणि ग्रामीण लोकसंख्येचे एकूण कल्याण वाढवण्यासाठी या व्यवसायाचा कसा वापर करता येईल याचे विश्लेषण केले आहे.

भारतातील कुक्कुटपालनाचा आर्थिक परिणाम:

भारतातील कुक्कुटपालन हे कृषी अर्थव्यवस्थेतील एक प्रमुख क्षेत्र बनले आहे, जे प्राण्यांच्या प्रथिनांच्या वाढत्या मागणीला पूर्ण करते आणि ग्रामीण विकासाला आधार देते. ते भारताच्या GDP मध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान देते, भरीव महसूल निर्माण करते आणि लाखो रोजगाराच्या संधी निर्माण करते. निर्यात बाजारपेठांचा विस्तार करण्यात, विशेषतः ब्रॉयलर मांस आणि अंडी यासाठी हे क्षेत्र महत्त्वाची भूमिका बजावते. चांगल्या पायाभूत सुविधा आणि तंत्रज्ञानासह उद्योग आधुनिक होत असताना, कुक्कुटपालन हे देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आर्थिक वाढीचा एक महत्त्वाचा घटक म्हणून राहणार आहे.

१. भारताच्या जीडीपीमध्ये योगदान:

कुक्कुटपालन हे भारताच्या कृषी अर्थव्यवस्थेत लक्षणीय योगदान देते, राष्ट्रीय जीडीपी मध्ये सुमारे १-१.५% आणि कृषी जीडीपीच्या १०% पेक्षा जास्त वाटा आहे. अंडी आणि कोंबडीसारख्या पोल्ट्री उत्पादनांच्या वाढत्या मागणीमुळे या वाढीला चालना मिळाली आहे. याव्यतिरिक्त, खाद्य उत्पादन, हॅचरी आणि प्रक्रिया यासारख्या संबंधित उद्योगांनी आणखी आर्थिक संधी निर्माण केल्या आहेत. या क्षेत्राचा विस्तार होत असताना, भारताच्या जीडीपीमध्ये त्याचे योगदान वाढणार आहे.

२. कुक्कुटपालन व्यवसायांची महसूल निर्मिती आणि नफा:

कुक्कुटपालन हा एक अत्यंत फायदेशीर उद्योग आहे, ज्यामध्ये ब्रॉयलर (मांस) आणि लेअर (अंडी) उत्पादन दोन्ही चांगले उत्पन्न देतात. ब्रॉयलर उत्पादन त्याच्या लहान उत्पादन चक्रासह, जलद नफा देते, तर लेअर उत्पादन दीर्घकालीन नफा देते. कंत्राटी शेतीने लहान शेतकऱ्यांना आर्थिक सहाय्य देणाऱ्या मोठ्या कंपन्यांशी जोडून, जोखीम

कमी करून आणि स्थिर उत्पन्न सुनिश्चित करून नफा वाढवला आहे. कुक्कुटपालन व्यवसाय उत्पन्न वाढऊन आणि गरिबी कमी करण्यास मदत करून ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत महत्त्वपूर्ण योगदान देते.

३. निर्यात संधी वाढविण्यात भूमिका:

भारताचा पोल्ट्री उद्योग जागतिक बाजारपेठेत, विशेषतः कॉंबडी आणि अंड्यांसाठी एक प्रमुख निर्यातक बनला आहे. आधुनिक पद्धतींचा अवलंब आणि उच्च-गुणवत्तेच्या उत्पादनामुळे निर्यात वाढण्यास मदत झाली आहे, विशेषतः मध्य पूर्व, आग्नेय आशिया आणि युरोपमध्ये निर्यात वाढत आहे. निर्यातीतील या वाढीमुळे भारताचा परकीय चलन साठा मजबूत झाला आहे.

एकंदरीत, कुक्कुटपालनाचा खोलवर आर्थिक परिणाम होतो, जो भारताच्या जीडीपीमध्ये, उत्पन्न निर्मितीमध्ये आणि निर्यातीच्या संधींमध्ये वाढ करण्यात योगदान देतो. २०४७ पर्यंत भारत "विकसित भारत" बनण्याच्या दिशेने काम करत असताना, सर्वसमावेशक वाढ, ग्रामीण विकास आणि आर्थिक विविधीकरणाला चालना देण्यात कुक्कुटपालन महत्त्वाची भूमिका बजावेल.

कुक्कुटपालन क्षेत्रात रोजगार निर्मिती:

भारतातील कुक्कुटपालन क्षेत्र रोजगाराचा एक प्रमुख घटक बनले आहे, ज्यामुळे बेरोजगारी कमी होण्यास आणि ग्रामीण उपजीविकेला आधार देण्यात लक्षणीय योगदान आहे. हे क्षेत्र उत्पादन, प्रक्रिया, विपणन आणि किरकोळ विक्रीसह पोल्ट्री मूल्य साखळीत विस्तृत रोजगाराच्या संधी निर्माण करते आहे. भारत २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" च्या दृष्टिकोनाकडे वाटचाल करत असताना, रोजगार निर्मिती आणि ग्रामीण आर्थिक सक्षमीकरणात कुक्कुटपालनाची भूमिका महत्त्वाची आहे.

१. कुक्कुटपालन क्षेत्राद्वारे निर्माण झालेल्या रोजगाराच्या संधी:

कुक्कुटपालन हे श्रमप्रधान क्षेत्र आहे, ज्यामुळे हॅचरी, खाद्य उत्पादन, पशुवैद्यकीय सेवा, प्रक्रिया संयंत्रे आणि किरकोळ विक्री केंद्रांमध्ये लाखो प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष रोजगार निर्माण होतात. उद्योगात ५ कोटींहून अधिक लोक कार्यरत असल्याने, कुक्कुटपालन क्षेत्र पॅकेजिंग, लॉजिस्टिक्स आणि शीतगृहे यासारख्या संलग्न उद्योगांच्या वाढीला देखील चालना देते आहे.

२. ग्रामीण भागात बेरोजगारीचे दर कमी करण्यात योगदान:

कुक्कुटपालन वर्षभर उत्पन्नाचा स्रोत निर्माण करते, ज्यामुळे हंगामी शेतीवरील ग्रामीण अवलंबित्व कमी होते. ते भूमिहीन मजूर आणि लहान शेतकऱ्यांना पर्यायी उपजीविका निर्माण करते, ज्यामुळे गरिबी निर्मूलनात योगदान देते. कंत्राटी शेतीच्या वाढीमुळे ग्रामीण तरुणांना स्थिर रोजगार मिळण्यास मदत होते आणि शहरी भागात स्थलांतर रोखले जाते.

३. लघु-स्तरीय आणि अंगणातील कुक्कुटपालनासाठी समर्थन:

लघु-स्तरीय आणि अंगणातील कुक्कुटपालन हे ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचा अविभाज्य भाग आहे, जे कुटुंबांना, विशेषतः महिलांना उत्पन्न मिळविण्यासाठी परवडणारे प्रवेशद्वार निर्माण करते. या मध्ये अन्न सुरक्षा, लवचिकता आणि अतिरिक्त उत्पन्न प्रदान करते. सरकारी कार्यक्रम आणि विकास संस्थांकडून मिळालेल्या पाठिंब्याने उत्पादकता सुधारण्यास मदत झाली आहे, ज्यामुळे कुक्कुटपालन ग्रामीण समुदायांसाठी शाश्वत उपजीविका बनली आहे.

भारतातील रोजगार निर्मिती आणि ग्रामीण विकासात कुक्कुटपालन क्षेत्र महत्त्वाची भूमिका बजावते. रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देऊन आणि लघु-स्तरीय शेतकऱ्यांना पाठिंबा देऊन, कुक्कुटपालन हे बेरोजगारी दूर करण्यासाठी आणि समावेशक वाढीला चालना देण्यासाठी केंद्रस्थानी आहे. सतत सरकारी पाठिंबा, तंत्रज्ञानाची उपलब्धता आणि शाश्वत पद्धती हे सुनिश्चित करतील की २०४७ पर्यंत भारताच्या आर्थिक परिवर्तनात कुक्कुटपालन हा एक महत्त्वाचा योगदानकर्ता राहील.

कुक्कुटपालनाद्वारे ग्रामीण विकास:

कुक्कुटपालन हा भारतातील ग्रामीण विकासाचा एक प्रमुख घटक बनला आहे, ज्यामुळे उपजीविका, पायाभूत सुविधांमध्ये सुधारणा आणि शहरी भागात स्थलांतर कमी झाले आहे. २०४७ पर्यंत भारत "विकसित भारत" बनण्याच्या दिशेने काम करत असताना, कुक्कुटपालन क्षेत्र ग्रामीण आर्थिक परिवर्तनात महत्त्वाची भूमिका बजावेल.

१. कुक्कुटपालनाद्वारे ग्रामीण उपजीविका वाढवणे:

कुक्कुटपालन हे शाश्वत आणि फायदेशीर उपजीविका निर्माण करते, विशेषतः भूमिहीन शेतकरी, महिला आणि उपेक्षित समाजासाठी महत्वपूर्ण आहे. त्यासाठी तुलनेने कमी भांडवली गुंतवणूक आवश्यक आहे आणि ते विद्यमान शेती प्रणालींमध्ये केले जाऊ शकते, ज्यामुळे स्थिर उत्पन्न मिळते. लघु आणि अंगणातील कुक्कुटपालन अन्न सुरक्षा सुधारते, उत्पन्न निर्माण करते आणि ग्रामीण कुटुंबांना सक्षम बनवते.

२. ग्रामीण पायाभूत सुविधा आणि सेवांमध्ये सुधारणा:

कुक्कुटपालनाच्या वाढीमुळे ग्रामीण भागात रस्ते, वाहतूक आणि वीज यासारख्या चांगल्या पायाभूत सुविधा निर्माण झाल्या आहेत. कुक्कुटपालन उत्पादनांच्या मागणीमुळे प्रक्रिया युनिट्स, शीतगृहे आणि पशुवैद्यकीय सेवांचा विकास झाला आहे, ज्यामुळे रोजगाराच्या संधी निर्माण झाल्या आहेत आणि स्थानिक समाजाला फायदा झाला आहे.

३. ग्रामीण भागातून शहरी भागात स्थलांतर कमी करणे:

कुक्कुटपालनामुळे वर्षभर स्थिर उत्पन्न मिळते, ज्यामुळे ग्रामीण भागातून शहरी स्थलांतर कमी होण्यास मदत होते. यामुळे ग्रामीण कुटुंबांना स्थानिक आर्थिक वाढीमध्ये सहभागी होण्याची संधी मिळते, ज्यामुळे सामाजिक सक्षमीकरणाला चालना मिळते. कंत्राटी शेती आणि ग्रामीण कुक्कुटपालन सहकारी संस्था उत्पन्न स्थिरता आणि बाजारपेठेतील प्रवेश वाढवतात.

कुक्कुटपालन हे उपजीविका वाढवून, पायाभूत सुविधा सुधारून आणि स्थलांतर कमी करून ग्रामीण विकासात महत्त्वाची भूमिका बजावते. हे सर्वसमावेशक वाढीला समर्थन देते, महिलांना सक्षम बनवते आणि २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" चे उद्दिष्ट ठेवत ग्रामीण भारताच्या एकूण आर्थिक विकासात योगदान देईल.

कुक्कुटपालनाद्वारे गरिबी निर्मूलन:

ग्रामीण भारतातील गरिबी कमी करण्यासाठी कुक्कुटपालन हे एक महत्त्वाचे साधन बनले आहे. ते स्थिर उत्पन्न निर्माण करण्यास, उपजीविका सुधारण्यास आणि उपेक्षित समाजाला सक्षम करण्यास मदत करते. भारत २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" बनण्याच्या आपल्या ध्येयाकडे वाटचाल करत असताना, ग्रामीण गरिबांची आर्थिक परिस्थिती सुधारण्यात कुक्कुटपालन महत्त्वाची भूमिका बजावते.

कुक्कुटपालन व्यवसाय रोजगार निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतो, शेती, प्रक्रिया आणि वितरण यासारख्या विविध क्षेत्रांमध्ये असंख्य रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देतो. अनेक प्रदेशांमध्ये, विशेषतः ग्रामीण भागात, कुक्कुटपालन कुटुंबांसाठी उपजीविकेचा एक महत्त्वाचा स्रोत म्हणून काम करते, गरिबी दूर करण्यास आणि स्थानिक अर्थव्यवस्था सुधारण्यास मदत करते. याव्यतिरिक्त, कुक्कुटपालन उद्योगाच्या वाढीमुळे खाद्य उत्पादन, उपकरणे उत्पादन आणि पशुवैद्यकीय सेवांसह संबंधित उद्योगांना चालना मिळते, ज्यामुळे रोजगार निर्मिती आणि आर्थिक विकासावर त्याचा प्रभाव आणखी वाढतो.

१. गरिबीची पातळी कमी करण्यात कुक्कुटपालनाची भूमिका:

कुक्कुटपालन हा एक मौल्यवान उत्पन्नाचा स्रोत आहे, विशेषतः ग्रामीण भागात जिथे इतर नोकरीच्या संधी मर्यादित आहेत. सुरुवातीच्या कमी खर्चासह, लघु-स्तरीय कुक्कुटपालन सर्वात वंचित समाजाला देखील मदत करू शकते. हा परवडणारा पर्याय कुटुंबांना उत्पन्न मिळवून देण्यास, त्यांचे राहणीमान सुधारण्यास आणि अप्रतिक्षित शेती हंगामांवर त्यांचे अवलंबित्व कमी करण्यास सक्षम ठरतो.

२. ग्रामीण कुटुंबांसाठी स्थिर उत्पन्नाचा स्रोत प्रदान करणे:

पारंपारिक शेतीच्या विपरीत, कुक्कुटपालन वर्षभर उत्पन्न निर्माण करते. ब्रॉयलर व्यवसायामध्ये जलद उत्पादन चक्र (६-८ आठवडे) आणि थरांमधून सतत अंडी उत्पादनासह, कुक्कुटपालन एक विश्वासाहर् रोख प्रवाह सुनिश्चित करते. हे स्थिर उत्पन्न कुटुंबांना दैनंदिन गरजा पूर्ण करण्यास आणि चांगल्या शिक्षण आणि आरोग्यसेवेमध्ये गुंतवणूक करण्यास अनुमती देते, ज्यामुळे कुक्कुटपालन एक विश्वासाहर् उपजीविकेचा पर्याय बनते.

३. सीमांत समाजाचे सक्षमीकरण:

कुक्कुटपालनाचा सीमांत गटांवर, विशेषतः महिला आणि भूमिहीन कामगारांवर महत्त्वपूर्ण प्रभाव पडतो. ते लवचिक कामाचे तास प्रदान करते आणि इतर घरगुती कर्तव्यांसह व्यवस्थापन केले जाऊ शकते, महिलांना सक्षम बनवते आणि त्यांना त्यांचे उत्पन्न देते. याव्यतिरिक्त, ते पूर्वी शेतीपासून वगळलेल्या समाजाला आर्थिक सहभागाच्या संधी देते.

ग्रामीण कुटुंबांना, विशेषतः महिला आणि उपेक्षित समुदायांना स्थिर उत्पन्न देऊन कुक्कुटपालन गरिबी निर्मूलनात महत्त्वाची भूमिका बजावते. यामुळे आर्थिक स्थिरता सुधारते आणि आर्थिक असुरक्षितता कमी करते. २०४७ पर्यंत भारत "विकसित भारत" च्या दिशेने काम करत असताना, कुक्कुटपालन ग्रामीण भागात समावेशक वाढ आणि गरिबी कमी करण्यात योगदान देत राहिल.

कुक्कुटपालनाद्वारे अन्न सुरक्षा:

परवडणारे आणि पौष्टिक प्रथिन स्रोत उपलब्ध करून देऊन भारतात अन्न सुरक्षा सुनिश्चित करण्यात कुक्कुटपालन महत्त्वाची भूमिका बजावते. भारत २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" बनण्याच्या दिशेने काम करत असताना, कुक्कुटपालन पोषण सुरक्षा, आहारातील विविधता आणि एकूण अन्न उपलब्धतेमध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान देते.

१. परवडणाऱ्या प्रथिन स्रोतांच्या उपलब्धतेमध्ये योगदान:

कुक्कुटपालन प्रथिनांचा परवडणारा स्रोत प्रदान करते, विशेषतः कमी उत्पन्न असलेल्या कुटुंबांसाठी. कोंबडी आणि अंडी आवश्यक पोषक तत्वांनी समृद्ध असतात, ज्यामुळे मोठ्या लोकसंख्येच्या प्रथिनांच्या गरजा पूर्ण करण्यास मदत होते, विशेषतः ग्रामीण भागात जिथे इतर प्राण्यांच्या प्रथिनांचा प्रवेश करणे कठीण असू शकते.

२. अंडी आणि मांस उत्पादनाद्वारे पौष्टिक सुरक्षा सुनिश्चित करणे:

अंडी आणि कोंबडीचे मांस जीवनसत्त्वे आणि खनिजांचे उत्कृष्ट स्रोत आहेत. त्यांची उपलब्धता कुपोषण कमी करण्यास मदत करते, विशेषतः मुले आणि गर्भवती महिलांसारख्या असुरक्षित गटांमध्ये एकूण पौष्टिक सुरक्षितता वाढवते.

३. आहारातील विविधतेसाठी समर्थन:

कुक्कुटपालन विविध प्रथिनयुक्त अन्नाला पर्याय देऊन आहारात विविधता आणण्यास मदत करते. हे निरोगी, अधिक संतुलित आहारांना समर्थन देते, मर्यादित संख्येतील अन्न स्रोतांवरील अवलंबित्व कमी करते आणि सामाजिक-आर्थिक गटांमध्ये पोषण सुधारते.

भारतातील अन्न सुरक्षेसाठी कुक्कुटपालन आवश्यक आहे, जे प्रथिनांचे परवडणारे आणि पौष्टिक स्रोत निर्माण करते. हे पौष्टिक सुरक्षा वाढवते, आहारातील विविधतेला समर्थन देते आणि २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" बनण्याच्या दिशेने वाटचाल करत असताना भारताच्या लोकसंख्येचे कल्याण सुधारण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावते.

कुक्कुटपालनातून महिला सक्षमीकरण:

ग्रामीण भारतातील महिलांना सक्षमीकरण करण्यासाठी कुक्कुटपालन हे एक महत्त्वाचे साधन बनले आहे. ते त्यांना आर्थिक व्यवहारामध्ये सहभागी होण्यासाठी, आर्थिक स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी आणि त्यांच्या कुटुंबाचे कल्याण सुधारण्यासाठी संधी निर्माण करते. भारत २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" बनण्याचा प्रयत्न करत असताना, सर्वसमावेशक वाढ आणि लिंग समानतेसाठी कुक्कुटपालनात महिलांचा सहभाग आवश्यक असेल. यामध्ये कुक्कुटपालन व्यवसायात

महिलांना भूमिका देऊन, आर्थिक स्वातंत्र्य वाढवून आणि उद्योजकतेला प्रोत्साहन देऊन कसे सक्षम करते याचे विश्लेषण केले आहे.

१. कुक्कुटपालन उपक्रमांमध्ये महिलांचा सहभाग:

ग्रामीण भागातील महिला कुक्कुटपालन, लघु-स्तरीय व्यवसाय व्यवस्थापित करणे, प्रक्रिया करणे आणि किरकोळ व्यवसायांमध्ये वाढत्या प्रमाणात सहभागी होत आहेत. हे लवचिक काम त्यांना घरगुती कर्तव्ये संतुलित करण्यास, त्यांची कौशल्ये सुधारण्यास आणि कृषी अर्थव्यवस्थेत अधिक सक्षम बनण्यास मदत करत आहे.

२. महिलांसाठी आर्थिक स्वातंत्र्य वाढवणे:

कुक्कुटपालन महिलांना स्थिर उत्पन्न मिळविण्यास सक्षम करते, त्यांचे आर्थिक स्वातंत्र्य सुधारते. लहान-मोठ्या व्यवसायांद्वारे, महिला त्यांच्या कुटुंबांना आधार देऊ शकतात, शिक्षण आणि आरोग्यसेवेचा खर्च भागवू शकतात आणि महत्त्वाचे आर्थिक निर्णय घेऊ शकतात, ज्यामुळे घर आणि समाजात त्यांचा दर्जा वाढतो.

३. लिंग समानता आणि उद्योजकता वाढवणे:

कुक्कुटपालन महिलांना पुरुषप्रधान क्षेत्रात प्रवेश करण्याची, नेतृत्वाची, भूमिका घेण्याची आणि उद्योजक बनण्याची संधी देते. कुक्कुटपालनातील यशस्वी महिला इतरांना प्रेरणा देतात, उद्योजकतेला प्रोत्साहन देतात आणि ग्रामीण भागात लिंग समानता वाढवतात.

कुक्कुटपालन महिलांच्या सक्षमीकरणात, उत्पन्नाच्या संधी निर्माण करण्यात, आर्थिक स्वातंत्र्य मिळविण्यात आणि लिंग समानतेला प्रोत्साहन देण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावते. भारत २०४७ पर्यंत "विकसित भारत" च्या दिशेने काम करत असताना, कुक्कुटपालनात महिलांना सक्षम करेल, ते सर्वसमावेशक वाढ आणि लिंग समानता साध्य करण्यासाठी महत्त्वाचे असेल.

संदर्भ:

१. यू. एस. राठोड, एस. ए. थॉमस, एफ. एस. मारुती, पी. बाळासाहेब कदम, एच. एल. जाधव आणि एम. जमाल बदायर, "सामाजिक उद्योजकतेमध्ये शाश्वत व्यवसाय मॉडेल विकासासाठी रीइन्फोर्समेंट लर्निंग," २०२४ दुसरी आंतरराष्ट्रीय परिषद कॉम्प्युटेशनल अँड कॅरेक्टरायझेशन टेक्निक्स इन इंजिनिअरिंग अँड सायन्सेस (IC3TES), लखनऊ, भारत, २०२४, पृ. १-५, IC3TES62412.2024.10877619.

२. हराळे, जी. डी., आणि पवार, जी. जी. (संपादक). (२०२४). विकसित भारत @२०४७: आव्हाने आणि संधी (पहिली आवृत्ती, खंड १) [ऑनलाइन]. रयत शिक्षण संस्था, आबासाहेब मराठे कला आणि नवीन वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय, राजापूर जिल्हा. रत्नागिरी.

३. पवार, जी. जी., आणि वावरे, ए. के. (२०२२). महाराष्ट्रातील सातारा जिल्ह्यातील सोयाबीन उत्पादकांच्या ज्ञान पातळीवर कृषी विज्ञान केंद्राच्या हस्तक्षेपांचा प्रभाव. शिक्षण आणि समाज, १(१), ३८७-३९४.
४. वावरे, ए.के., पवार, जी.जी., बाबर, एम.एस., हराळे, जी.डी. (२०२४). भारतातील शाश्वतता टिकवून ठेवण्यात कृषी विज्ञान केंद्रांची भूमिका: एक केस स्टडी. इन: कुलकर्णी, एस., हागी, ए.के. (संपादक) ग्लोबल सस्टेनेबिलिटी. वर्ल्ड सस्टेनेबिलिटी सिरीज. स्प्रिंगर, चाम.
५. नीता शिवाजी शिंदे, (मार्च - एप्रिल - २०२५), आर्थिक परिवर्तन आणि समावेशक वाढ: २०४७ पर्यंत विकसित भारतात कुक्कुटपालनाचे योगदान, आयजेएएआर, खंड ६ क्रमांक १९, आयएसएसएनएन - २३४७-७०७५, ३७१-३७९.